

Латиш Катерина Володимирівна,
докторант кафедри криміналістики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, кандидат
юридичних наук, доцент

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИМІНАЛІСТИЦІ ТА СУДОВІЙ ЕКСПЕРТИЗІ

Штучний інтелект (ШІ) дедалі активніше застосовується в криміналістиці та судовій експертизі. Хоча його потенціал ще недостатньо досліджений, особливо в умовах воєнного стану, дефіциту ресурсів та підвищеної потреби у швидкому аналізі цифрової інформації, яка має потенціал стати доказами. Крім того, наявні технології вже суттєво змінюють підходи до збору, обробки та оцінювання інформації.

При цьому в Україні досі відсутнє законодавче визначення ШІ, тоді як Європейський Союз першим у світі ухвалив спеціальний Акт про штучний інтелект (EU Artificial Intelligence Act) [1]. У Сполучених Штатах Америки ФБР використовує визначення, закріплене в Законі про національну оборону на 2019 рік (FY19 NDAA), відповідно до якого ШІ охоплює: 1) будь-яку систему, здатну виконувати завдання в непередбачуваних умовах без суттєвого контролю людини; 2) системи, що виконують завдання з елементами сприйняття, когніції, планування, комунікації чи фізичної дії; 3) системи, здатні мислити чи діяти подібно до людини (нейронні мережі, когнітивні архітектури); 4) техніки, включаючи машинне навчання, спрямовані на виконання когнітивних завдань; 5) інтелектуальних агентів і роботів, що досягають поставлених цілей через сприйняття, планування, міркування й комунікацію [2].

Застосування ШІ в розслідуванні може спростити часто тривалий та рутинний процес шляхом організації, синтезу та обробки великих обсягів даних, а також транскрибувати запис допиту чи обшуку у режимі реального часу.

Застосування ШІ в криміналістиці дозволяє оптимізувати процеси збору й аналізу доказів. Алгоритми машинного навчання розпізнають закономірності у великих масивах даних, виявляють аномалії та підозрілу поведінку, полегшуючи роботу слідчих у масштабних і багаторівневих провадженнях.

Системи комп'ютерного зору дедалі частіше використовуються для розпізнавання транспортних засобів, облич, об'єктів на фото- і відеоматеріалах [3], що особливо важливо у справах про воєнні злочини, зниклих безвісти та ідентифікацію загиблих.

Обробка природної мови (NLP) дозволяє аналізувати цифрові комунікації, електронні листи, повідомлення в месенджерах, виявляти латентні смисли, координацію дій або елементи маніпуляції у текстах. Значний практичний потенціал має можливість автоматичного транскрибування аудіозаписів у режимі реального часу, що пришвидшує протоколювання слідчих дій. Прогнозна аналітика, заснована на історичних даних, може допомагати виявляти ризикові профілі та моделювати ймовірні сценарії поведінки злочинців [4].

Однак впровадження ШІ пов'язане з істотними ризиками. Непрозорість алгоритмів, відома як ефект «чорної скриньки Пандори», ускладнює можливість перевірки та оскарження результатів. Відсутність розуміння того, де зберігаються введені дані та як обробляється інформація, становить загрозу для ланцюга збереження доказів (chain of custody).

Крім того, певні моделі ШІ схильні до феномену «галюцинацій», коли система генерує правдоподібну, але фактично неправильну інформацію. У кримінальному процесі такі помилки можуть мати критичні наслідки, особливо коли результати ШІ використовуються для підтвердження або спростування винуватості особи.

Показовим є перший в Україні задокументований випадок застосування штучного інтелекту у судовій експертизі, коли експерти Київського науково-дослідного інституту судових експертиз проводили ідентифікацію загиблого українського військовослужбовця за відеозаписом, поширеним у мережі 6 березня 2023 року. Матеріали були низької якості, що в звичайних умовах ускладнило б проведення експертизи, однак алгоритми комп'ютерного зору дозволили зіставити недосконалі відеонадписи із наданими фотозразками. У результаті експерти встановили, що на відео зображено снайпера Олександра Мацієвського, військовослужбовця 163-го батальйону 119-ї бригади ТрО Чернігівської області. Цей приклад засвідчив потенціал ШІ для вирішення складних ідентифікаційних завдань у воєнний час, зокрема за умов недостатності або низької якості вихідних даних [5].

Інструменти ШІ можуть галюцинувати, тобто програма видаватиме неправдиву інформацію, яка здається правдивою і точною. Також відсутня прозорість щодо того, як система приймає рішення, також не зрозумілим є де зберігаються введені дані та хто може мати до них доступ.

Таким чином, штучний інтелект створює нові можливості для криміналістики та судової експертизи – від аналітики цифрових доказів до ідентифікації осіб та відтворення подій. Разом із тим його використання має супроводжуватися виробленням нормативних стандартів, забезпеченням прозорості алгоритмів, визначенням критеріїв допустимості результатів ШІ як доказів, а також розробленням механізмів захисту прав людини. Впровадження ШІ повинно базуватися на принципах наукової валідності, технічної надійності та етичності, а також поєднуватися із підготовкою фахівців і розбудовою національної нормативної бази.

Список використаних джерел

1. European Union Artificial Intelligence Act, 2024.
2. Artificial intelligence (AI) has implications not just for the commercial sector but for national security and law enforcement. <https://www.fbi.gov/investigate/counterintelligence/emerging-and-advanced-technology/artificial-intelligence>
3. Federal Bureau of Investigation. (n.d.). *Artificial intelligence (AI) has implications not just for the commercial sector but for national security and law enforcement*. <https://www.fbi.gov/investigate/counterintelligence/emerging-and-advanced-technology/artificial-intelligence>
4. Gupta, M. (2025, July 12). *How AI is shaping the future of forensic investigations*. Innefu Labs. <https://innefu.com/how-ai-is-shaping-the-future-of-forensic-investigations/>
5. Shepitko, V., Shepitko, M., Latysh, K., Kapustina, M., & Demidova, E. (2024). Artificial intelligence in crime counteraction: From legal regulation to implementation. *Social and Legal Studies*, 7(1), 135-144. <https://doi.org/10.32518/sals1.2024.135>